

۳-۵. گزارش اولین نشست علمی - تخصصی فارسی عمومی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با همکاری پژوهشگاه علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، بیست و هشتم خردادماه در سالن اجتماعات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی نخستین نشست علمی - تخصصی فارسی عمومی را برگزار کرد. در این نشست دکتر حسن حبیبی، دکتر مهدی گلشنی، دکتر حسینعلی قبادی، دکتر منوچهر تشکری، دکتر منوچهر جوکار و دکتر احمد خاتمی درباره موضوع فارسی عمومی به ایراد سخن پرداختند.

در ابتدا دکتر منوچهر تشکری - استاد و پژوهشگر زبان و ادبیات فارسی - با تأکید بر اهمیت درس فارسی عمومی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی طی سخنانی یادآور شد: در حقیقت درس فارسی عمومی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی با هر مقصودی که از سوی برنامه‌ریزان در نظر گرفته شده باشد، صرف نظر از افزایش احتمالی توانایی‌های ادبی و نگارشی دانشجو، به دلایل فرهنگی، اجتماعی و ذوقی قطعاً درخور توجه است.

وی کم شدن تعداد واحد این درس و مطلوب نبودن و تغییر نکردن مثبت محتوا و مواد کتاب‌های این درس و نیاز دانشجویان به مطالب تازه‌تر و متفاوت‌تر با آنچه که در کتاب‌های معمول آمده است و نیز شیوه ارائه و نحوه برخورد مسئولان آموزشی دانشگاه‌ها با این درس را از جمله عوامل مهمی برشمرد که مدرسان را برآن داشته است تا کتاب‌های دیگری برای این درس تألیف کنند. وی در این باره یادآور شد: اکنون کمتر دانشگاهی است که اعضای هیئت علمی آن کتابی بنابر ذوق و سلیقه خود برای درس فارسی عمومی تألیف نکرده باشد. چنان‌که گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید چمران اهواز هم به همین نتایج رسید، اما پیش از تألیف کتاب برآن شد که وضعیت موجود را بررسی و ارزیابی کند و به نوعی مخاطب‌شناسی و نیازسنجی را بر تألیف بدون مطالعه ترجیح دهد. سپس دکتر منوچهر جوکار - از دیگر استادان و محققان زبان و ادبیات فارسی - با تأکید بر این مطلب که این تحقیق می‌تواند از هر نظر الگوی مناسبی برای سیاست‌گذاری از حیث محتوا و دغدغه‌های مدرسان درس فارسی عمومی باشد، به تعریف بیشتر این تحقیق پرداخت و گفت: در این تحقیق تقریباً پراکندگی همه رشته‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته، تنوع ورودی، تنوع جنسیت و حتی زمان انجام این ارزیابی مدنظر بوده و به طور کلی سعی شده این تحقیق متناسب با موازین علمی صورت پذیرد. سپس دکتر منوچهر تشکری با بیان توضیحاتی درباره قسمت مدرسان تحقیق به تناسب رای میان مدرسان و دانشجویان اشاره کرد و بانگاهی آماری نتایج این تحقیق را ارائه داد. دکتر احمد خاتمی - محقق و استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شهید بهشتی - دیگر سخنران این نشست - در خصوص تبیین طرح‌های فارسی عمومی به ایراد سخنرانی پرداخت و چهار طرح برگزیده را از میان دیگر طرح‌های ارائه شده، معرفی کرد و گفت: از میان طرح‌هایی که از مراکز مختلف به شورای علمی ارسال شده، چهار طرح برگزیده

شده که نتیجه بررسی‌های شورای علمی است. علت برگزیده شدن این چهار طرح‌ها برخورداری از یک وحدت رویه و نظم منطقی است. این چهار طرح بر محور سبک‌های ادبی، موضوع، انواع ادبی و قالب و روش‌های تطبیقی بنا شده‌اند. لیکن در همه طرح‌ها، یک بخش ثابت با عنوان کلیات وجود دارد که این بخش به مباحث زبان‌شناسی، دستور و نگارش می‌پردازد و به دلیل آنکه دارای یک موضوع مشخص و معین است زیاد به بحث و بررسی نیاز ندارد.

ایشان در ادامه با اشاره به طرح مبتنی بر سبک‌های ادبی، به توضیح درباره آن پرداخت و اظهار داشت: در این طرح قرار بر این است که در کتاب فارسی عمومی سبک‌های ادبی محور کار قرار گیرد، بنابراین ادبیات فارسی از آغاز تا امروز بر اساس سبک‌های ادبی بررسی خواهد شد. در بخش نثر نیز سبک مرسل و بینابین و فنی و ساده‌نویسی مد نظر است و در بخش نظم هم سبک‌های رایج و متداول خراسانی، هندی و بازگشت مطرح بوده است. در خصوص دوره‌ها، دوره مشروطه، نیمایی و نوگرایی مورد توجه است، بنابراین چار چوب این طرح براساس سبک است و حرف‌نهایی را روش‌های سبکی مرتب و مدون می‌کند.

ایشان همچنین در خصوص محور طرح موضوعی یادآور شد: در طرح موضوعی انسان به عنوان موضوع در نظر گرفته می‌شود و قرار است موضوعاتی از قبیل ارتباط انسان با انسان‌های دیگر، انسان و طبیعت، انسان و خدا، انسان و جامعه، انسان و تاریخ در کتاب فارسی عمومی گنجانده شود، بنابراین محور این طرح بر انسان‌شناسی استوار است. وی در خصوص طرح قالب و روش‌های تطبیقی عنوان کرد: طرح قالب و روش‌های تطبیقی در مقایسه با سه طرح یاد شده، بیشتر مورد تأیید و موافقت اعضای محترم هیئت

علمی قرار گرفته است و این به خاطر آن است که این طرح می‌تواند جامع‌تر از سه طرح دیگر باشد و نیز می‌تواند اطلاعات به‌تر و منظم‌تری را به دانشجویان عرضه کند.

این استاد زبان و ادبیات فارسی در ادامه به تعریف بخش‌های مختلف طرح قالب و روش‌های تطبیقی پرداخت و در این باره گفت: بخش اول این طرح به کلیات زبان و آیین نگارش اختصاص دارد، بخش دیگر تحت عنوان مرجع‌شناسی و روش تحقیق است و در بخش بعدی آنچه مورد نظر طراح و هیئت علمی بوده، این است که به ادبیات بپردازد و در ادبیات بیشتر بحث تطبیق و روش تطبیق مدنظر بوده است. تطبیق نه به معنای ادبیات تطبیقی بین ایران و سایر ملل، بلکه بدان معنا که با آن بتوان ادوار مختلف تاریخ ادبیات ایران را به شیوه تطبیقی برای دانشجویان تبیین کرد. بنابراین در کنار هم قراردادن و آوردن نمونه‌هایی از ادبیات گذشته و امروز می‌تواند ذهن دانشجویان را به این نکته آگاه کند که به هر حال ادبیات - این جریان زنده و پویا - متناسب با نیازهای امروز و متناسب با اوضاع سیاسی، اجتماعی، اخلاقی، فرهنگی و جغرافیایی جامعه ایران پیشرفت داشته است.

سپس دکتر مهدی گلشنی، رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در خصوص چگونگی شروع به کار شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی طی سخنانی گفت: شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی در سال ۱۳۷۴ تصویب و حکم آن از سوی وزیر فرهنگ و آموزش عالی وقت صادر شد. پس از آن دوازده گروه تشکیل شد که شامل همه رشته‌های علوم انسانی از جمله فقه، علوم سیاسی، علوم تربیتی، مدیریت، جامعه‌شناسی و ادبیات، اقتصاد، روان‌شناسی، زبان‌شناسی و ... است. شورای اصلی شامل هجده نفر از استادان دانشگاه و حوزه است و گروه‌های تخصصی نیز بین شش تا ده نفر هستند و تقریباً با هزار نفر داور سر و کار دارند.

وی با بیان اهداف شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی، تصریح کرد: این شورا با هدف نقد و بررسی کتب علوم انسانی تشکیل شده است و در آن همه کتاب‌های علوم انسانی، هم از نظر قوت علمی و هم از نظر تعارض نداشتن با مبانی مسلم و نیز تطبیق‌شان با برنامه‌ریزی، بررسی می‌شوند، ضمن آنکه این شورا به هماهنگی میان دانشگاه‌ها نیز کمک فراوانی می‌کند. رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با تأکید بر این مطلب که زبان فارسی تنها وسیله پیوند نسل امروز با گذشته و نیز یکی از قوی‌ترین وسایل حفظ هویت ملی است، به ضعف تدریس درس فارسی در دانشگاه‌ها اشاره کرد و گفت: متأسفانه در دانشگاه، مخصوصاً در محیط‌های علوم محض، مهندسی و ... همواره با ضعف تدریس فارسی یا به عبارتی ناآشنایی با زبان فارسی و فرهنگ ملی دینی رو برو بوده‌ایم. این مسئله باید اصلاح شود و از وظایف دولت است که در دانشگاه‌ها شأن بیشتری برای علوم انسانی قائل شود.

در ادامه این نشست دکتر حسینعلی قبادی - دبیر علمی این نشست و رئیس پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی - اساس کار گروه ادبیات را در شورای بررسی متون بررسی چالش‌ها و خلأهایی دانست که اصولاً زبان و ادبیات فارسی و به خصوص گروه‌های زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌ها با آن روبه‌رو هستند. دبیر علمی نشست با تصریح این موضوع که تاکنون یکی از عمده مباحث گروه ادبیات شورای بررسی متون درباره اهمیت و ضرورت فارسی عمومی بوده است، توجه به سه عنصر را در این رابطه حائز اهمیت دانست و با اشاره به این عناصر یادآور شد، اولین عنصر این است که دانشجویان سایر رشته‌ها - به غیر از رشته ادبیات فارسی - در سطح رسمی تنها حلقه ارتباطی ما با فرهنگ و مباحث گذشته خود هستند. عنصر دیگر درون مایه‌های فرهنگی و ظرفیت‌های هویت بخشی موجود در درس فارسی عمومی

است و آخرین عنصر تعداد عظیم دانشجویانی است که هر ساله این درس را می‌خوانند که این می‌تواند یک فرصت ملی تلقی شود.

رئیس پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی در ادامه سخنان خود به مباحث مطرح شده دیگر در گروه ادبیات اشاره کرد و گفت: از دیگر مقوله‌هایی که در نتیجه بحث‌های فراوان در گروه ادبیات شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی مطرح بوده است، تعیین هدف دقیق و نیز بستر سازی و زمینه‌یابی‌های جامع برای تدوین فارسی عمومی مطلوب است که در دوازده بند طراحی شده است. آخرین مقوله، پیشنهاد برای ساختار مطلوب کتاب فارسی عمومی است که از هر جهت بتوانیم از این فرصت ملی که در اختیار داریم، استفاده مطلوب را ببریم.

در بخش دیگر دکتر حسن حبیبی - رئیس بنیاد ایران شناسی - در خصوص تعلیم و آموزش نادرست و غیر اصولی درس زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌ها طی سخنانی با اشاره به وجود ارتباط میان رشته‌های علوم انسانی با سایر رشته‌های علوم پایه در دانشگاه‌های غرب، نبود این ارتباط را در دانشگاه‌های ایرانی یادآور شد و بر ضرورت برقراری این ارتباط تأکید کرد و در این باره گفت: از آنجا که هم‌اکنون در کشور ما تا حدودی در زمینه زبان فارسی در کامپیوتر سرمایه‌گذاری شده است، اگر مفاهیم زبان فارسی برای کاربران رایانه آشنا نباشد کارهایی که در این زمینه انجام شده بسیار ناقص و ابتر خواهد ماند، چنان‌که در این باره کارهای بسیار ارزنده‌ای در دانشگاه‌های صنعتی انجام شده که تقریباً هیچ یک به نتیجه نرسیده است. بنابراین پیش از ترجمه ماشینی زبان فارسی در این زمینه لازم است از یک سو مطالعه جدی صورت پذیرد تا به واسطه آن پیکره و گنج‌واره‌های زبان فارسی شناخته و تنظیم شود و از سوی دیگر باید میان

ادیبان و متخصصان و کارشناسان رایانه ارتباط نزدیک و منسجمی به وجود آید زیرا موفقیت در این زمینه مستلزم ارتباط پایدار میان رشته‌هاست.

رئیس بنیاد ایران‌شناسی از چند اصل به عنوان اصول مبدأ حرکتی یاد کرد و رعایت و پایبندی بدان‌ها را عامل مهمی در رفع مشکل تعلیم و تعلم زبان فارسی دانست و گفت: به منظور رفع مشکل زبان و ادبیات فارسی باید از مبدئی حرکت کرد و در این باره رعایت چند اصل و موضوع به عنوان مبدا حرکتی حائز اهمیت است. این اصول عبارت‌اند از:

۱. زبان فارسی ملک مشاع همه ایرانی‌هاست و در این ملک مشاع هر کس به تنهایی نمی‌تواند تصمیم بگیرد؛

۲. زبان وظایفی دارد که باید انجام دهد؛

۳. زبان سامان‌ده هویت تک‌تک افراد است؛

۴. زبان در ایجاد و پراکندن مفاهیم جدید نقش بسزایی دارد؛

وی همچنین با تصریح این مطلب که همه زبان‌ها دارای وظایف چندگانه‌ای هستند، در خصوص زبان ملفوظ گفت: زبان ملفوظ وظایف چندگانه‌ای دارد که عبارت‌اند از:

۱. زبان وسیله ارتباط میان افراد یک جامعه است؛

۲. زبان وسیله‌ای برای انتقال اطلاعات اعم از اطلاعات و تجربه‌های معمولی و نیز

اطلاعات و آگاهی‌های پیچیده علمی است. در این مرحله اطلاعات علمی از

طریق خط در روزگار گذشته و از طریق رسانه الکتریکی و دیجیتالی در عصر

حاضر هم در زمان و هم در مکان قدرت انتشار می‌یابد و به صورت عرضی از

کشوری به کشور دیگر می‌رود و به صورت طولی به نسل‌های بعدی منتقل

می‌شود؛

۳. زبان سازنده شخصیت انسانی هرفرد است به عبارتی نزدیک‌ترین، قوی‌ترین، کارآمدترین، مطمئن‌ترین و صادق‌ترین وسیله ارتباط شخص با خود اوست؛

۴. زبان شامل چندین خصوصیت و دارای هویت طولانی است؛

۵. زبان وجه تاریخی دارد.

دکتر حبیبی در ادامه به مشکلات امروز زبان و ادبیات فارسی در کشور اشاره کرد و در این باره یادآور شد: برخلاف گذشته که زندگی مردم بیشتر با شور آهنگ همراه بود، متأسفانه امروزه این حس وزن و آهنگ از زندگی مردم رخت بر بسته و بخشی از این ناتوانی ناشی از فقدان دریافت معانی جمله‌هاست. بنابراین در تعلیم زبان فارسی اهمیت دریافت معنی مطلب در کنار خواندن آن باید مورد توجه قرار گیرد. بی‌توجهی به این مسئله باعث می‌شود که خودآموزی بیشتر و گسترده‌تر دانش‌آموختگان دوره جدید در زمینه متون کهن دشوارتر گردد و این مهم انقطاع فرهنگی را در این زمینه موجب می‌شود. رئیس بنیاد ایران‌شناسی در پایان سخنان خود، نقش معلمان فارسی را در آموزش و فراگیری صحیح و اصولی زبان فارسی حائز اهمیت دانست و بر ارتقاء دانش و سطح علمی استادان و معلمان این درس تأکید فراوان کرد. وی همچنین با تصریح این مطلب که آموزش زبان فارسی باید از دوره دبستان و آمادگی آغاز شود، توجه به این موضوع را نیز امری ضروری برشمرد.

در ادامه این نشست، کار گروه‌های چهارگانه برای بررسی چهار طرح پیشنهادی برگزیده فارسی عمومی تشکیل شد و به دنبال آن تلفیق و جمع‌بندی مباحث کار گروه‌ها صورت گرفت. در پایان جلسه سند نهایی نشست فارسی عمومی به سمع شرکت‌کنندگان رسید.